

2. Adagio – Ovaj stavak zaslužan je za popularnost koncerta i njegovu bezvremenost. Jecaji violine uvrstile su ovaj stavak u mnoge zvučne zapise popularne klasične i relaksirajuće muzike.

I ovaj stavak je u skraćenoj sonatnoj formi. Odmah na početku solist uvodi dve teme, obe lirске i elegične, nešto kasnije i treću, nešto malo vedriju, a povezuje ih tiha i meka orkestarska pozadina. Oko sredine stavka povećanjem dinamike se menja raspoloženje u vedrije, ali ne zadugo. Smenjuju se teme, a sanjivom glavnom temom stavak polako nestaje u prostoru.

3. Allegro energico – Kako mu i ime kaže, finale je energičan stavak, nalik rondoju, a zapravo je i on u skraćenoj sonatnoj formi.

Iza kraćeg energičnog uvoda orkestra, solist uvodi prvu temu, nalik na mađarsko-cigansku. Temu variraju orkestar i solist, a zatim orkestar uvodi drugu temu, širu i sporiju. Varirane teme se smenjuju sve do veličanstvenog finala, kad prva tema dobija na snazi, *accelerando* i *crecendo*.

Trajanje koncerta je oko 23 minuta (Vadim Gluzman, violina, *Bergen Philharmonic Orchestra*, dir. Andrew Litton iz 2011. godine: 8:15 + 8:36 + 7:20 = 24:11).

Trivia & Varia

• **Jan ili Žan** Sibelijus? Sibelijus je porodica u kojoj se govorilo švedskim jezikom. Kršteno ime mu je Johan, u detinjstvu su ga kolokvijalno zvali Jane (Janne), a za vreme školovanja sâm je izabrao i nadalje koristio francuski oblik imena Žan (Jean). Jan je, kako sam i ja učio, uobičajeno u srpskom jeziku. Međutim, u većini jezika, osim u jezicima bivšeg SSSR-a, oblik imena je Žan. I sâm Finci ga izgovaraju kao Žan.

• **Jozef Joahim** (Joseph Joachim; Gradišće, 28.06.1831. - Berlin, 15.08.1907.) bio je austrougarski violinist i kompozitor. Smatraju ga najvećim violinistom njegovog doba. Joahimu su svoje violinske koncerte posvetili Robert Šuman, Maks Bruh, Johannes Brahms, Antonijn Dvoržak i drugi.

• **Leif Segerstam** (Leif Segerstam; Vasa, 02.03.1944.) je finski dirigent, kompozitor, violinist i pijanist. Uz ostala mnogobrojna dela (gudački kvarteti, koncerti za violinu, čelo, violu, klavir), napisao je 352 simfonije, većinom jednostavačne, a 47. je inspirisana Sibelijusovom Sedmom simfonijom.

• **Sonatna forma**, sonatni oblik, ili *sonata-allegro* je struktura najčešće prvog brzog stavka nekog višestavačnog dela (sonate, simfonije) koja se formirala u klasicizmu u 18. veku. Struktura "formalnog modela" se sastoji od ekspozicije, razvoja i reprize. Ekspozicija uvodi jednu ili dve teme stavka, obično u kontrastnom stilu, a zaključuje se završnom temom. U razvoju se teme razrađuju, a u reprizi se ponavljaju izmenjene teme iz ekspozicije.

• **Kadence** (italijanski *cadenza*, od latinskog *cadere* - pasti, zaključiti) je melodijski ili harmonijski sklop kojim završava muzička celina. Potiče iz prakse ukrašavanja završnih tonova, naročito u baroknoj operi, a zatim i u koncertima. To je bio način da solisti pokažu svoju virtuoznost, a od klasicizma kompozitori i poneki istaknuti izvođači su zapisivali svoje kadence. Neki pak kompozitori nisu zapisivali kadence, ostavljajući izvođačima više slobode za improvizaciju. Za vreme kadence pratnja obično pauzira, ali mogu na kratko upasti i drugi instrumenti. Obično se javlja pri kraju prvog stavka, proizvoljnog tempa i trajanja. Na kraju kadence ponovo ulazi orkestar, bez ili sa solistom.

• **Rondo** (francuski: *rondeau*) se u muzici najčešće odnosi na muzičku formu, takozvani francuski stil, u kome se glavna tema (refren, repriza) stalno ponavlja nakon sporednih epizoda (kupleti), A-B-A-C...A. Kao tip muzike, rondo predstavlja brzu i živahnu muziku, uobičajeno *allegro*. Iako ima izuzetaka, muzika označena kao "rondo" podrazumeva i formu i tip.

• **Koda** (iz klasičnolatinskog *cauda*, preko vulgarnolatinskog i italijanskog *coda* - doslovno "rep") je muzički pasaż kojim završava muzičko delo ili stavak. Može sadržavati samo nekoliko taktova, ali i čitavu tematsku epizodu, kao sažetak ili osvrt na prethodno izloženi materijal.

• **Simfonija** znači sazvučje, sklad, prema starogrčkom συμφωνία [sinfonia], σύν [sin] - zajedno i φωνή [foni] - zvuk, a u naš jezik došla je preko latinskog *symphonia*. U muzici, počev od 17. veka, označava opsežnu orkestarsku kompoziciju. Svoj klasičan oblik u četiri stavka dobila je od Hajdna i Mocarta. Obično je u sastavu: brzi prvi stavak (najčešće *allegro* i u sonatnoj formi), lagani drugi stavak, treći stavak je menuet umerenog tempa, a finale je brzi četvrti stavak u obliku ronda.

♦ **Zahvala umetnicima – aplauz i ovacije.** Po završetku dela, sačekajte da se i poslednja nota raspriši u prostoru pre nego što počnete aplaudirati. Po muzičkom bontonu, **aplauz između stavaka koncerta ili simfonije smatra se ometanjem i po pravilu se ne aplaudira**, osim ako se ne radi o prvom izvođenju dela kome prisustvuje autor. Ako vam se izvođenje naročito sviđa, možete uzvikivati pohvale. Uobičajene su: ženama **bravá!**, muškarcima **bravó!** i skupno **bravi!**. Uz intenzivan aplauz umetnici mogu izvesti **bis**, ali to možete i tražiti uzvikom **bis!** (lat. dvaput), a to još istaknuti ustajanjem. Može se, naravno, izraziti i negodovanje uzvikom **bu!**, ali sumnjam da će ikad izvođenje biti toliko loše, dovoljno je samo ne aplaudirati ako vam se izvođenje ne sviđa.

NESLUŽBENI VODIČ KROZ PROGRAM KONCERTA NIŠKOG SIMFONIJSKOG ORKESTRA

[NIŠKI SIMFONIJSKI ORKESTAR NIJE UKLJUČEN U IZRADU]

70 GODINA NIŠKOG SIMFONIJSKOG ORKESTRA

PREMIJERNI KONCERT ČETVRTAK, 27. APRILA 2023. U 20 SATI SALA NIŠKOG SIMFONIJSKOG ORKESTRA

Dirigent: Milena Injac

Solist: Viktor Koreja-Kruz, violina

Niški simfonijski orkestar

P R O G R A M

Žan Sibelijus • Simfonijska poema "Finlandija", op. 26
• Simfonija br. 7 u C-duru, op. 105

Maks Bruh • Koncert za violinu i orkestar br. 1 u g-molu, op. 26

1. *Vorspiel: Allegro moderato*
2. *Adagio*
3. *Finale: Allegro energico*

Kôd sadrži podatke o autoru i adresu web stranice na kojoj se nalazi ovaj vodič u elektronskom obliku, kao i druge zanimljivosti. Ako nemate čitač kôdova, možete pristupiti otvaranjem adrese <http://bonc1.users.sbb.rs/> ili na Google-u potražiti tu stranicu kao "rat protiv slova a".

Vladimir Bonč-Brujević

O izvođačima

Milena Injac, dirigentica - biografiju možete pročitati u službenom programu NSO-a.

Viktor Koreja-Kruz (Španija), violina - biografiju možete pročitati u službenom programu NSO-a.

Niški simfonijski orkestar osnovan je 1952. godine pod imenom "Simfonijski orkestar Radio Niša" i od tada jedna je od najznačajnijih institucija kulture u Srbiji. Sarađivao je s mnogobrojnim vodećim umetnicima iz zemlje i inostranstva. Nastupao je širom Evrope, kao i na značajnijim festivalima, na primer na Dubrovačkim letnjim igrama, Mokranjčevim danima u Negotinu i festivalu *Olympus* u Grčkoj. NSO je osnivač i organizator Niških muzičkih svečanosti (NIMUS), značajnog festivala s 30-godišnjom tradicijom. Za svoj rad Orkestar je dobio više nagrada i priznanja.

Stalni sastav orkestra (podaci su preuzeti sa službene stranice NSO-a, stanje 23.04.2023. godine):

Prve violine Stanislava Alađozovski koncertmajstor Sanja Jović Đorđević zam. koncertmajstora Katarina Pešić Jelena Gušić Slobodan Jevtić	Viole Vladan Veljković principal Saška Stojanov Krstić zamenik principala Suzana Savić Irena Veljković	Flaute 1. Kristina Đorđević 2. Valentina Stanojević	Horne 1. Danilo Filipović 2. Jelena Nikolić 3. Srđan Kurtić 4. Milan Azirović
Druge violine Tatjana Mijović Petrović principal Dejan Sotirovski zamenik principala Snežana Jovanović Srđan Tomić Sandra Rakonjac Jelena Kocić	Violončela Nataša Palić principal Aleksandra Petrović zamenik principala Ana Stanković Andrija Petrović	Oboe 1. Marjan Radevski	Trube 1. Darko Dimitrijević 2. Aleksandar Milenković
	Kontrabasi Milovan Dimić principal	Klarineti Saša Minčić principal Aleksandar Mitić	Tromboni 1. Nenad Vuksanović 2. Bojan Videnović
		Fagoti Đorđi Alađozovski principal	

NSO redovno honorarno upošljava još nekoliko muzičara za dopunu orkestra, npr. za timpane, udaraljke... (podaci nedostupni).

Kompozitori i dela

[[podvučeni tekst](#) ima dodatno objašnjenje ili detalje na kraju vodiča]

Žan (Jan) Sibelijus (Jean Sibelius; Johan Julius Christian Sibelius; Hemenlina, 08.12.1865. - Jervenpe, 20.09.1957.) bio je finski kompozitor i violinist iz perioda kasnog romantizma na prelazu u modernu. Studirao je teoriju, kompoziciju i violinu u Helsinkiju, Berlinu i Beču. Njegov opus obuhvata 116 dela u raznim žanrovima: 7 simfonija, 13 simfonijskih poema, niz vokalno-instrumentalnih i dela kamerne muzike, dva baleta i dve svite.

• Simfonijska poema "Finlandija", op. 26

Sibelijus je 1899. napisao muziku za proslavu finskog Dana štampe, prihod je namenjen novinarskom penzionom fondu, ali je proslava predstavljala i protest protiv pooštrenja ruske cenzure. Delo se sastoji od uvertire i šest slika, iz koje je kasnije Sibelijus izdvojio svitu Istorijske scene I, op. 25 (*Scènes historiques I*), a 6. sliku "Buđenje Finske" u Simfonijsku poemu "Domovina", op. 26. Premijera je održana 02.07.1900. u Helsinkiju, dirigent je bio Robert Kajanus. U novembru je Sibelijus kompoziciju preradio za klavir i tom prilikom je nazvao današnjim imenom "Finlandija" (fin. *Finlandia*). Himnu iz drugog dela poeme Sibelijus je kasnije izdvojio u samostalnu kompoziciju "Himna Finlandija", u zbirci Mionska ritualna muzika op. 113, i ta kompozicija, s rečima koje je 1941. napisao finski pesnik Veiko Antero Koskeniemi (Veikko Antero Koskeniemi), postala je jedna od najznačajnijih finških nacionalnih pesama. I u poemi himnu ponekad peva hor.

Snažnom pretećem naletu limenih duvača odgovaraju drveni duvači uvodeći uzvišenu, "svetu" melodiju, a gudači dodaju humaniji ton. Posle sporog uvoda, tempo se ubrzava, a limeni duvači dočaravaju fanfare i borbeni duh. Drveni duvači počinju mirnu, svečanu himnu, koju prihvataju gudači. Opet se vraćaju limeni duvači, pojačavaju tempo i uz temu himne vode melodiju u trijumfalno finale. Trajanje poeme je oko 9 minuta.

• Simfonija br. 7 u C-duru, op. 105

Ovo je poslednja i, po mnogima, najznačajnija Sibelijusova simfonija. Materijal Sedme simfonije potiče iz 1914. godine, dok je Sibelijus radio na Petoj simfoniji, iako se Simfonija prvi put spominje krajem 1918. godine, kad je Sibelijus opisao ideju za nju. Po toj ideji, simfonija bi imala 3 stavka. Međutim, zapisi iz 1920-ih pokazuju da je Sibelijus radio na delu od 4 stavka. Ne zna se kad je kompozitor promenio odluku, zapisi iz 1923. godine pokazuju projekt s jednim stavkom. Taj projekt je nazvao *Fantasia sinfonica I* (Simfonijska fantazija br. 1). Projekt je završen 02.03.1924. godine, pod tim imenom premijerno je izveden 24.03.1924. u Stokholmu i Sibelijus je bio dirigent. Nakon drugog izvođenja Simfonijske fantazije u oktobru iste godine, Sibelijus je zaključio da je delo ipak simfonija i promenio joj je ime u *Simfonija br. 7 u jednom stavku* (*Symphonie Nr. 7 in einem Satze*) i pod tim imenom je objavljena 25.02.1925. godine. Ova Simfonija bila je inspiracija Lejfu Segerstamu za njegovu 47. Simfoniju.

Simfonija br. 7 je jednostavačno delo, a unutar njega su mnogobrojne promene tempa. Mnogi muzikolozi, da bi delo približili klasičnoj formi, spajaju pojedine sekcije u grupe pa, na primer, predlažu sledeću "podelu":

1. *Adagio*–
2. *Vivacissimo–Adagio*–
3. *Allegro molto moderato–Allegro moderato*–
4. *Vivace–Presto–Adagio–Largamente molto*– s kođom koja se sastoji od *Affetuoso–Tempo I*

Odnosno, stavak se generalno može predstaviti kao ABABA+koda, u kome su sekcije [A] i koda spore, a sekcije [B] *scherzando* (razigrane). Pol Serocki navodi sledeću analogiju:

"Zamislite da prolazite kroz šumoviti, planinski teren. Ponekad ste usred sumorne šume, ponekad žuboreći potoci svetlucaju u snopovima sunčeve svetlosti, ponekad gledate dole u duboke, zelene doline ili gore u visoke, ledom prekrivene vrhove (solo trombon?). Ali, hodate, ne jurite motociklom, tako da se prizor postupno menja iz jedne fantastične perspektive u drugu - ne možete reći gde jedna završava, a gde počinje druga. Neki opisuju kraj kao "plamteći zvuk", ali više je poput žestokog zalaska sunca, tamnocrvene vrućine koja raspolovljuje zaledene padine."

© Paul Serotsky, pisac vodiča na stranicama *MusicWeb International*.

Trajanje simfonije je oko 22 minuta.

Maks Bruh (Max Christian Friedrich Bruch; Keln, 06.01.1838. - Berlin, 02.10.1920.) bio je nemački kompozitor, dirigent i pedagog iz razdoblja romantizma. Prvo muzičko obrazovanje dobio je od svoje majke sopranistice. Studirao je u Frankfurtu na Majni i u Lajpcigu, a privatno kod Ferdinanda Hlera (Ferdinand Hiller) učio je klavir i teoriju muzike. Predavao je muziku i vodio orkestre širom Nemačke (Keln, Manhajm, Koblenz, Berlin, Vroclav, Bon), a bio je i direktor Muzičkog udruženja Liverpula. Njegov opus od oko 200 dela obuhvata orkestarska dela, koncerte, kamernu muziku, pesme, horska dela i tri opere. Iako je učio klavir, najpoznatija dela su mu za gudače: *Koncert za violinu i orkestar br. 1 u g-molu op. 26*, *Škotska fantazija op. 46* za violinu i orkestar i *Kol Nidrei op. 47* za čelo i orkestar.

• Koncert za violinu i orkestar br. 1 u g-molu, op. 26

Deo koncerta vodi poreklo iz 1857. godine dok je Bruh bio student. Rad na koncertu nastavio je u leto 1864. u Manhajmu, a završio 1865. u Koblencu, gde je vodio Kraljevski muzički institut. Koncert je premijerno izveden 24.04.1866. godine u Koblencu, solist je bio Oto fon Kenigslev (Otto Friedrich von Königslöw), a Bruh dirigent. Bruh nije bio zadovoljan koncertom pa ga je preradio uz pomoć nekolicine violinista, od kojih je najveći bio doprinos Jožefa Joahima. Joahim je bio solist na premijeri prerađenog koncerta 05.01.1868. u Bremenu.

Od klasične forme koncerta Bruh odstupa u nekoliko elemenata. I dalje su tu tri stavka, ali svi su u (skraćenoj) sonatnoj formi, sa *siromašnom* razradom i rekapitulacijom.

1. Allegro moderato – Bruh je izvorno ovaj stavak nazvao *Introduzione–Fantasia* (uvod-fantazija), ali je kasnije promenio naziv u *Vorspiel* (preludij). Zapravo, ovaj stavak jeste preludij drugom stavku, glavnom delu Koncerta.

Dva takta jedva čujnih timpana (*pianissimo*) uvod su u tihu kratku uvodnu temu drvenih duvača i horni, na koju solist odgovara takođe kratkom solističkom kadencom. Orkestar ponavlja uvod, ovog puta *forte*, taj uvod služi kao podloga ponavljanju solističke deonice, a zatim i kao lajtmotiv stavka. Sledi uobičajeno uvođenje kontrastnih tema, naglašene prve i nežne lirске druge. Međutim, ne slede uobičajena razrada i repriza, već su drastično skraćene. Nakon ponavljanja dveju solističkih deonica s početka i odgovora celog orkestra varijacijama uvodne teme, stavak bleđi kroz produženu (*sostenuto*) duboku notu violina, koja bez prekida (*attacca*) vodi u drugi stavak.